

III. ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU

III. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu

Baş Editör
Prof. Dr. Ali MEYDAN

Editörler
Doç. Dr. Mesut GÜN
Doç. Dr. Lokman TANRIKULU
Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA

Eylül, 2019

III. ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

Baş Editör

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Derneği'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

ISBN : 978-605-7736-13-0

Baskı : Asos Yayınevi

III. ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU

25-27 Haziran 2019
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

DAVETLİ KONUŞMACILAR

Dr. Habiba Chohra - Cezayir-Ağvat Üniversitesi

Prof. Dr. Mahir Alabbasi - Irak Diyala Üniversitesi

Prof. Dr. Luma Albarzanci - Irak Diyala Üniversitesi

Prof. Dr. Omar Alharapca - Ürdün Albalka Üniversitesi

Prof.Dr.Hani Alyas Khadher - Friedrich-Schiller Universität – Jens/Germany

Prof.Dr.Ali Yakıcı - Türkiye-Gazi Üniversitesi

Prof.Dr. Akif Akkuş - Türkiye-Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Doç.Dr. Ökkeş Kesici - Türkiye-Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Sempozyum Onur Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Mazhar BAĞLI - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü

Yürütme Kurulu

Prof. Dr. Ali YAKICI - Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Ali MEYDAN - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Dinçay KÖKSAL - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Mesut GÜN - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA - Çukurova Üniversitesi

Doç. Dr. Samira LUĞVİYA - Batna 2 Üniversitesi / Cezayir

Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Ali MEYDAN - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Abdülkadir UZUNÖZ - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. Ali MEYDAN - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Türkiye

Prof. Dr. Lubna AKRUŞ - Ürdün Üniversitesi / Ürdün

Doç. Dr. Habiba CHOHRA - Ağvad Üniversitesi / Cezayir

Doç. Dr. Lokman TANRIKULU- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Maher M. Abdlkareem - Alabbasi / Diyala Üniversitesi / Irak

Doç. Dr. Masoumeh DAEİ - Payame Nür Üniversitesi

Doç. Dr. Mesut GÜN - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Türkiye

Dr. Amira ABDULHAY - Uluslararası Afrika Üniversitesi / Sudan

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah AYDIN - Mustafa Kemal Üniversitesi / Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Fadime TOSİK DİNÇ-Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe BECİT İŞÇİTÜRK - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Türkiye

AKILCI ANTİBİYOTİK KULLANIMI KAMU SPOTU: BİR SAĞLIK İLETİŞİM KAMPANYASI ÖRNEĞİ 513

MANTIĞIN MAHİYETİ 524

MÂTÜRİDÎ'NİN YORUM ANLAYIŞINDA AKLIN YERİ ve MUTEZİLÎ SÖYLEME ELEŞTİREL YAKLAŞIMI 530

HEYKELTIRAŞ MEHMET AKSOY'UN ÇALIŞMALARINDA ANNE ARKETİPİ OKUMASI 540

ALEVİLİKTEKİ DÜŞKÜNLÜK İLE BAHAİLİKTEKİ TARD ANLAYIŞININ MUKAYESESİ 550

MÜZİK EĞİTİMİNDE BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME YAKLAŞIMI 558

PLATON DÜŞÜNÜNDE DEVLETİN ANA HATLARI 565

NECİP EL-KİYLÂNÎ'NİN "YAHUDİNİN KANLI ÇÖREĞİ, GETTO" ADLI ROMANINDA DİNÎ TEMALAR 575

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EDEBÎ METİN KULLANIMI: HALDUN TANER HİKÂYESİ ÖRNEĞİ 581

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE SU: MİKTAR, KALİTE, KULLANIM, KİRLİLİK, SAĞLIK VE POTANSİYEL DEĞERLENDİRMESİ 589

TÜRKİYE'NİN AFRİKA AÇILIMI BAĞLAMINDA SOMALİ'YE YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI 596

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DOĞAL KAYNAKLAR KAVRAMINA YÖNELİK METAFORİK ALGILARI 600

ABDALLARDA BOZLAK SÖYLEME GELENEĞİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU (KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ) 609

DENİZLİ BULDAN BEZİ VE GİYSİ TASARIM ÇALIŞMALARI 616

BULDAN BEZİ İLE SUZENİ İŞİNİN BULUŞMASI 622

SAVUNMASIZ TÜKETİCİ EĞİTİMİ 627

LİSE ÖĞRENCİLERİNE GÖRE FİZİK BİLİM İNSANI OLMAK 635

ÖĞRENCİLERİN ŞEKER TÜKETİM DAVRANIŞLARI 642

PETROL FİYATLARINDAKİ DEĞİŞKENLİK VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ: İSKANDİNAV ÜLKELERİ ÖRNEĞİ 650

ÖĞRENME STİLLERİNİN VE STRATEJİLERİNİN ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİNDEKİ İLİŞKİSİ 659

ÖĞRETMEN ADAYLARININ "GÖNÜLLÜLÜK" KAVRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ (ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ) 666

ÖĞRETMENLERİN ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN YAPTIKLARI ÖĞRETİMSEL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 685

ÖZ YETERLİLİĞİN İŞ YAŞAM KALİTESİNE VE İNOVATİF İŞ KÜLTÜRÜNE ETKİSİ 699

ÖZEL MEKTUPLARI BAĞLAMINDA NAMIK KEMAL VE KANUN-İ ESÂSÎ 708

ALEVİLİKTEKİ DÜŞKÜNLÜK İLE BAHAİLİKTEKİ TARD ANLAYIŞININ MUKAYESESİ

Yasin İPEK
Dr., Milli Eğitim Bakanlığı

Özet

Âdem peygamber ile başlayan insanlığın tarihi günümüze kadar farklı birçok medeniyete şahitlik etmiştir. Bu farklılaşma sürecinde değişik isim ve ritüeller altında birçok inanış ortaya çıkmışsa da hepsinin ortak noktası bir kutsala bağlanma olmuştur. Farklı şekillerde tezahür eden bu kutsalın tecrübesinde; sahip olunan kültür, yaşanılan toplumun ekonomik, sosyal ve siyasi yapısından kaynaklı beklentiler gibi unsurlar belirleyici etmenlerden başlıcalarıdır. Bahsi geçen bu unsurlar kimi zaman inananları birbirinden uzaklaştırmış kimi zamanda birbirine yaklaştırmışlardır. Bu sebeplerden dolayıdır ki aynı coğrafyada gözlenen farklı inanç türleri değişik adlar altında benzer birçok inanış ve uygulamaya sahip olmuşlardır. Ülkemiz nüfusunun büyük çoğunluğu Sünni İslam inancına mensuptur. Bu yaygın inanışa ek olarak Alevi- Bektaşi inancında olduğu gibi İslam'ın farklı yorum şekillerine ve Bahailik gibi Yeni Dini Hareket olarak adlandırılabileceğimiz inanışlara da rastlanılmaktadır. Bizde bu çalışmamız ile Alevilik ve Bahailik inanışlarında farklı adlar ile anılmasına rağmen, o inanca mensup bireyin benimsediği inancın kurallarına aykırı hareket etmesinin bir neticesi olarak toplumdan dışlanması şeklinde kısaca tanımlayabileceğimiz "Düşkünlük" ve "Tard" kavramlarını ele alarak kısa bir mukayesesini yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Alevi, Bahai, Düşkünlük, Tard.

THE COMPARISON OF THE NOTIONS OF "DUSKUNLUK" IN ALAWISM AND "TARD" IN BAHAISM

Abstract

Beginning with the Prophet Adam, the human history has witnessed many different civilizations up to now. Although, under different titles and rituals, numerous beliefs have emerged, the common point of them has been being tied to a holy. Appearing in various forms, in the practice of this holy, the owned culture, the expectations based on economic, social and political backgrounds of that society are some of the decisive factors. These factors have sometimes made people get together and sometimes made them get apart. For these reasons, different belief systems in the same regions have gained similar beliefs and practices under different names. The majority of our country belongs to the belief of Sunni Islam. Apart from this prevalent belief, various interpretations of Islam such as Alawi-Bektashism and Bahaism, which can be named as New Religious Movement, are also encountered. In this study, we will try to make a brief comparison of "Duskunluk" and "Tard" notions in Alawi-Bektashism and Bahaism which can be defined as being excluded from society resulting from behaving against the norms of these beliefs.

Keywords: Alawi, Bahai, Duskunluk, Tard.

GİRİŞ

Hz. Muhammed ile başlayan İslam Tarihi, gerek peygamberin yaşadığı dönemde gerekse onun vefatından sonraki dört halife dönemlerinde bir takım sıkıntılara sahne olmuştur. Fakat İslam tarihindeki ilk büyük çatlak ve ayrılık 657 (H. 37) yılında Halife Hz. Ali ile Şam Valisi Muaviye arasında gerçekleşen Sıffin Savaşı ve ardından ortaya çıkan -ihtilafı gidermek amacıyla yapılan- Hakem Olayı ile belirgin bir hal almıştır. Bu hadiseye müteakip tarih sahnesinde yer almaya başlayan çıkan Şia (Ali taraftarlığı), o gün olduğu gibi günümüzde de İslam coğrafyasındaki en büyük dini gruplardan biridir. Şia zamanla kendi içerisinde farklı birçok kola ayrılmıştır. Bu kollardan bazıları aynı çatı altında farklı isimler ve görüşler şeklinde varlıklarını sürdürürlerken farklı biçimlere bürünen Şii gruplarda olmuştur. Bu farklılaşmaya örnek olarak, Şia'nın içinden çıkmasına rağmen tevella-tebarra ve ehli beyt sevgisi dışında neredeyse Şiilikle hiçbir ortak noktası kalmayan İslam'ın farklı bir yorumu olarak niteleyebileceğimiz Aleviliği ve Şia'da gelmesi beklenen mazharın öncüsü olduğu iddiasında bulunan Bab ve onun müjdelediği Bahaullah'ın öğretileriyle Yeni Dini Hareket olarak ortaya çıkan Bahailiği verebiliriz.

Her inanç sistemi kendi kurallarını da beraberinde getirmiştir. Genellikle inanç- ibadet ve ahlak ana başlıkları altında toplayabileceğimiz bu kurallar, inananlar için olumlu ya da olumsuz olarak nitelenen davranışlarında belirleyicisi olmuşlardır. Uyan kimse için mükâfat uymayan kimse için ise ceza anlamına gelen tüm bu kuralların neticesinin dünya hayatından ziyade ölüm sonrası hayatta ortaya çıkacağı beklentisi inananlar arasında hâkim olan düşüncedir. Fakat yapılan kötülüğün ya da büyük

yanlışın tüm cezasını ölüm sonrasına bırakmanın mağdurlar ve diğer insanlar açısından bu dünyayı sıkıntılı bir hale getirmesi ihtimalinden dolayı olumsuz davranış sergileyen insanlar için dünyevi bir takım yaptırımlarda uygulamaya konulmuştur. Böylece hem toplumu daha yaşanılır bir hale getirmek hem olumsuzluklardan yıpranan kamu vicdanını onarmak hem de diğer insanların bu somut olaylardan ibret alması amaçlanmıştır. Alevilikteki düşkünlük ile Bahailikteki tard cezaları da bu türden yaptırımlardır.

ALEVİLİKTE DÜŞKÜNLÜK

Alevilik, temellerini Hakem Olayına kadar götürebileceğimiz, Şia'nın içinden çıkmış zaman içerisinde ise bu mezhepten ayrılarak kendine has sistemini oluşturmuş İslam'ın yorum şekillerinden biridir. Türkiye'deki nüfusları -net olarak bilinmemekle birlikte- ülkede nüfusunun yaklaşık %15'ine yakındır. Alevilerin kimlikleri, mensubu oldukları inanç sistemi, Aleviliğin İslam içerisindeki yeri gibi birçok konu uzun yıllar boyunca tartışılmıştır ve günümüzde de bu tartışılar devam etmektedir. Alevilik hakkında yapılan onlarca tanımlamaya rağmen gerek bu inanca mensup olanlar gerekse Sünni kesim tarafından bahsi geçen konularla alakalı bir mutabakat sağlanamamıştır.

Hz. Ali'yi merkeze koyan bu inanç sisteminde kimi gruplar onu Ehli Beyt'e mensup bir sahabe ve dördüncü halife olarak kabul ederlerken kimi gruplarda onu Hz Muhammed sonrası bozulan İslam'ın asıl savunucusu hatta ilahi vasıflara sahip bir din kurucusu olarak ifade etmişlerdir (İpek, 2017: 149-151). Dolayısıyla Hz. Ali'ye dahi böylesi farklı misyonlar yüklenmesinin neticesinde Alevilik hakkında da çok farklı nitelemeler yapılmıştır. Bazıları tarafından Ali taraftarı, Ali'yi seven gibi basit anlamlar yüklenen Alevilik (İpek, 2017: 149-151), bazıları tarafındansa Farsça/ Kürtçe Alawi kelimesinden türeyen ateşe tapanlar şeklinde tanımlanmıştır (Bender, 2003:93). Tüm bu tartışmaları bir tarafa bırakıp tarihsel verilerden yola çıkılarak yapılan şu tarif bize göre de Aleviliği en iyi şekilde özetlemektedir. Alevilik; X. yüzyıldan itibaren İslam'ı kabul eden Türklerden yarı göçebe olanların daha önce mensubu oldukları ya da irtibatta oldukları eski Türk İnançları, Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm ve Hıristiyanlık gibi inançlara yeni mensubu oldukları İslam'ı sentezlemesiyle ortaya çıkan, kitabi olmayan Sünni- Şii inanç motifleriyle birleşik bir inanış şekli, İslam'ın farklı yorumlarından biridir (İpek, 2017: 157-158).

Düşkünlük

Alevilerin resmi hukuk dışında uyguladıkları geleneksel hukuk sisteminin uygulamalarından biri de düşkünlüktür. Tarihsel süreçte Sünni otorite ile yaşanan çatışmalar, beraberinde tarafların birbirinden uzaklaşmasına ve karşılaştıkları sorunlarda kendi çözümlerini üretmelerine sebep olmuştur. Alevi toplumunda ortaya çıkan toplumsal sorunların çözümü içinde dedenin önderliğinde kendi halk mahkemeleri teşekkül ettirilmiştir. Halk mahkemesi olarak algılanan cem mahkemesinin verdiği en ağır ceza düşkünlüktür (Korkmaz, 2003:70-72). Toplumdan dışlanma gibi ağır hükümler olarak karşımıza çıkan bu yaptırımlar, Alevilerin yol[1] ve öğretilere karşı daha duyarlı olmalarına vesile olmuştur.

Alevî inanç sisteminde "üç sünnet, yedi farz" olarak buyruk kitaplarında geçen kaidelere uymayan (Soyyer, 2005:210), ahlâkî değerler sisteminin korunması amacıyla benimsenen yolun ilkelerini dikkate almayıp yasaklanan şeyleri işleyen kimse cem ayininde dedenin kararı ve toplumun tasvibiyle "düşkün" ilân edilir. Toplumdan soyutlanmayı, cemlere ve meydana alınmamayı hatta çok önceleri öldürülmeyi de içeren suçluluk durumuna da "düşkünlük" denilmektedir (Yörükân, 1998:80; Noyan, 1995:210). Bazen düşkün yerine "yolsuz", düşkünlük yerine de "yolsuzluk" kelimelerinin kullanıldığı da görülmektedir. Düşkünlerin aldıkları cezalara ise "sitem" adı verilmektedir (M. Yaman, 2011:236).

Düşkünlüğün çeşitleri

Kişinin işlediği suça göre düşkünlük sürekli ve geçici olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sürekli olan düşkünlüğe "Yol düşkünlüğü/ yoldan düşme" de denmektedir ve bu kimsenin artık o toplum içinde yaşamasına imkân yoktur. Sünni birisiyle evlenmek (Eröz, 1977:144; Baha Sait Bey, 2000:149-161), musahiplik için verilen sözden dönmek (Coşkun, 2014:17; Er, 98:42), Hz. Ali'ye ve Ehl-i beyt'e dil uzatmak, kul hakkı yemek (A. Yaman, 2009:204), ikrar bozmak, dedeye ve meydan erenlerine yalan söylemek, sırrı açığa vurmak, öfkesine yenik düşüp cana kıymak yani cinayet işlemek, yüz kızartıcı suçu olmayan eşi boşamak, zina yapmak, başkası ile nişanlı bir kızı kaçırmak, toplum malına zara vermek, faiz yemek gibi kabahatler en ağır suçlar olarak kabul edilir ve yoldan düşmeyi gerekli

[1] **Yol:** Alevilikte uyulması, eksiksizce yerine getirilmesi gereken kural ve töreler.

kılar(M. Yaman, 2011:225; Baha Sait Bey, 2000:149-161)). Bu kişilerin mahkemesini kendi dedesi yapar. Şayet dede o anda orada yoksa dede gelene kadar o kişi toplumdan dışlanır. Dede geldiğinde konuyu iyi bilen kişilere danışır ve orada bulunan canlara da sorarak duruma göre suçluya cezasını verir.

Yol düşkünlerinin bulunduğu ortamda selam verilmez, onların selamı alınmaz, düğün- bayram gibi merasimlere dahil edilmez, malı mala katılmaz, cenazesi olsa darı çekilmez. Yol düşkünlerine genellikle bir yıldan on iki yıla kadar topluma katılmama cezası verilir (Özbilgin, 2011:412). Bazen bu cezanın süresi ömür boyu da olabilir. Böylesi bir durumda o kişi hayat boyu topluluk tarafından dışlanır; cemlere giremez, ona selam verilmez, evine gidilmez, ekmeği yenilip suyu içilmez, kız alıp verilmez, sürüsü diğer sürülerin arasına katılmaz, bayramlaşılmaz, düğün derneğe davet edilmez, hastası ziyaret edilmez, ölüsü olursa cenazesine katılınmaz yani o toplumda yaşayamaz hatta ölümünde cenazesi dahi yıkanmaz ve asıl cezası mahşere bırakılır (Kıyak, 2017:2850; Er, 1998:51).

Musahibi düşkün olan kişinin -zamanında onun yanında yer almadığı, ona doğru yolu göstermediği için- kendisi de düşkün kabul edilir (Coşkun, 2014:18).

Geçici olan düşkünlüğe ise "Pir gözünde düşkünlük" de denmektedir. Yola boyun eğmeyip kendi kurallarını geçerli sayarak pirin dediklerine uymayanlara yani hafif sayılabilecek suçları işleyenlere kendi dedesi tarafından verilen cezadır. Bu kişiler içinde bulundukları toplumda yaşamlarını devam ettirirler ancak ceza süresince topluluk içine giremezler ve kendileriyle her türlü ilişki kesilir yani sosyal yaşamın bütün faaliyetlerinden men edilirler. Düşkün ilan edilen kişi hatasını anlayıp pişman olduğunu ifade ettiğinde, ikrar verip yola yeniden girer ve geçici düşkünlüğü sona erer (Özbilgin, 2011:412).

Düşkünlük Meydanı/ Düşkünlük Cemi

Yoldan çıkana düşkünlük cezasının verildiği ve cezasını çekip pişmanlık duyarak hatasından dönen kimsenin yeniden yola kabulü için düzenlenen merasime/ ceme "düşkünlük erkânı" denir M. Yaman, 2011:236). Düşkünlük meydanı, ceza verilmek üzere açılabileceği gibi cezanın kaldırılması, düşkünlerin affedilmesi için de açılabilmektedir (Yörükân, 1998:80).

Halk Mahkemesi olarak da isimlendirilen düşkünlük meydanı şu şekilde icra edilmektedir: Suçlu olduğu iddia edilen kişinin durumu dedeye iletilir. Mağdur olan kişi, dede ve cemaatin huzurunda şahitleriyle birlikte şikâyetini dile getirir. Ardından suçlu meydana çağrılıp varsa şahitleriyle birlikte o da dinlenir. Suçun sabit olduğu anlaşıldıktan sonra dede, suçlunun düşkün olduğuna karar vererek cezasını açıklar. Bu cezayı taliplere ancak bağlı oldukları dede verebilir. Dede'nin açıkladığı karar kesindir. Bazı özel durumlardan ötürü dede karar vermekten imtina ederse konu pîr'e havale edilebilir. Suçlanan kişi veya kişiler maddi veya manevi şekilde cezalandırılabileceği gibi affedilmeleri de mümkündür (Baha Sait Bey, 2000:149-161).

Şayet düşkün olan kişi dede ise şu yol izlenir. Suçlu olduğu iddia edilen dede, pîr'i yahut bağlı olduğu dede veya onun da içinde bulunduğu bir dedeler grubu tarafından yargılanır. Düşkün hale gelen dede posttan düşer ve cem ayinini yürütemez (Özbilgin, 2011:412).

Türkiye'de Alevîlerin üst karar mercii olan tek düşkün ocağı Erzincan'daki Hıdır Abdal Sultan Ocağı'dır. Düşkünlük konusunda tereddüdü olan veya karar vermekte zorlanan dedeler, durumu bu ocağa havale ederler. Düşkün Ocağı veya Kanlı Ocak gibi adlarla anılan bu ocağın dedeleri, taliplere verilen cezaları yeniden değerlendirip onaylayabileceği gibi iptal etme yetkisine de sahiptir (A. Yaman, 1998:27).

Düşkünlüğün Kaldırılması/ Düşkünlük Kaldırma Cemi

Düşkünlük durumunun kurulan cem ile sona erdirilmesine "düşkün kaldırmak" denilmektedir. Düşkün kişi pişmanlık duyup suçunu itiraf etmesinin ardından bir daha suç işlemeyeceğine dair söz vererek tekrar yola girebilmek için rehbere durumunu iletilir. Rehber, dedeyi konuyla ilgili bilgilendirir. Dede, düşkün olan kişiyi dara çeker/ sorgular. Düzenlenen cem esnasında orada hazır bulunan cemaatin önünde sorgulanan kişi bir daha suç işlemeyeceğine dair söz verir. Cemde bulunanların rızalıklarının alınmasının ardından, "yunmak" veya "düşkün kaldırmak" denilen bu merasim ile kişi yeniden yola kabul edilir. Artık düşkünlükten kurtulduğu için bütün kişisel ve toplumsal haklarına kavuşmuştur (Kıyak, 2017:2852; Üçer, 2018:66).

Düşkünlük Cezasının Uygulanmasına Dair Tarihsel Süreçteki Örnekler

Düşkünlük cezasına dair ilk örnek peygamberimizin uygulamasına dayandırılmaktadır. M. 630 (H. 8) yılında gerçekleştirilen Tebük Seferine katılmayan üç sahabe hakkında verilen ceza düşkünlük olayının ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Ensar'dan Kâ'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye hiçbir mazeretleri olmadığı halde sefere gitmemişlerdi. Bu üç sahabenin durumundan haberdar olan Hz. Muhammed onlara toplumdan tecrit cezası vermiş ve en yakınları dâhil hiçbir Müslüman onlarla konuşmamıştır. Bu süreç, Tevbe Suresi 118-119. ayetlerinin nazil olup ta onların affedildiğinin bildirilmesine kadar elli gün boyunca devam etmiştir (Yiğit, 2016).

Düşkünlüğe dair bu ilk örnekten başka ülkemizde farklı yıllarda ve farklı sebeplerden dolayı sürekli veya geçici tarzda verilmiş onlarca düşkünlük cezasına rastlanılmaktadır. Bu konuya dair daha detaylı bilgi için Mehmet Ersal tarafından hazırlanmış çalışmaya bakılabilinir (Ersal, 2007:14-16).

BAHAİLİKTE TARD

Şia'dan türeyen diğer bir inanç sistemi de Bahailiktir. Başlangıçta Şia'nın Şeyhiyye koluna bağlı bir oluşum olan Babilik, zamanla Bahailiğe dönüşerek Yeni Dini Hareket (mensuplarına göre müstakil bir din) halini almıştır. Günümüzdeki nüfuslarına dair -net olmamakla birlikte- farklı kaynaklardan edinilen bilgilere göre 5- 6 bin arası Türkiye'de olmak üzere dünya genelindeki sayılarının 5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bahailiğin bir Din mi? yoksa Yeni Dini Hareket mi? olduğu konusunda tartışmalar ise halen devam etmektedir.

Bahailik, bu inanca reddiye tarzında yazılmış eserlerde: "On dokuzuncu yüzyılda Bâtıni yorumlarla karmaşık hale sokulmuş tasavvufun ve Şiiliğin ana esaslarından olan Mehdilik anlayışının ortaya çıkardığı fesat bir akım" olarak nitelendirilmektedir. Konuya daha objektif bir yaklaşım tarzı sergileyen kaynaklarda ise: "On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında İran'da Ali Muhammed'in (Bab) müjdelediği, Hüseyin Ali (Bahaullah) tarafından kurulan, İslami geleneğin içerisinden çıkıp din, millet ve ırk ayrılıklarını ortadan kaldırıp tüm dinleri birleştirme amacını güden dini akım." şeklinde tanımlanmaktadır. Bu inanca mensup olanlara göreyse tüm ırkları ve insanları evrensel bir amaçta ve ortak bir dinde birleştirmeyi amaçlayan ve günümüzdeki son ilahi din hükmünde olan Bahailik: "On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında iki ilahi elçinin (Bab ve Bahaullah) zuhuruyla başlayıp onlardan sonra Abdulbaha, Şevki Efendi ve Yüce Adalet Evi tarafından yönetilen, 'insanlık âleminin birliği' felsefesiyle, dil- ırk- cinsiyet- sınıf ayrımı yapmaksızın din ile bilimin ahenkli uyumuyla tüm insanları ortak evrensel değerler etrafında toparlamayı amaç edinen, Allah'ın Âdem peygamber ile başlattığı ilahi kelamının günümüzdeki mevcut hali" şeklinde ifade edilmektedir.

Tard

Bahai inancında Emrin[2] esaslarına aykırı bir tutum sergileyen ya da Adalet Evine karşı gelen kişi "tard" ile cezalandırılmaktadır. Bu ceza sayesinde ilahi zuhurda tefrika ve ayrılık kapılarının kapanacağına ve ilahi emrin birliğinin korunacağına inanılmaktadır (Kuçani, 99:29).

Bahailikte tard cezası şu şekilde tanımlamaktadır: Ahbaplardan[3] birinin davranışlardan dolayı Bahai toplumu içerisindeki en temel haklarından biri olan seçme ve seçilme hakkının elinden alınmasına "Tard" adı verilmektedir (Sezgin:56). Tard olunmuş, kovulmuş, vazifesinden çıkarılmış kimseye ise "Matrud" denmektedir (Türkiye Bahai Toplumu, 2009:67).

Bahailiğin temel şahsiyetlerinden biri olan Abdulbaha ise tard cezasıyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

Bir Bahai'nin iğne ucu kadar dahi Adalet Evi'nin hükmünü çiğnemesi veya biran bile onun emrini yerine getirme noktasında duraksaması halinde o kişi reddedilen ve tard edilen kişilerden olacaktır. (Abdulbaha, 1997:56)

Bahailer tard kavramını herhangi bir din veya inanç sisteminden çıkarılmak ya da uzaklaştırılmak anlamında da kullanmaktadırlar. Buna dair Bahai kaynaklarında bahsedilen birkaç örneği verecek olursak:

[2] **Emir:** Bahailikte inanılması gereken esaslar.
[3] **Ahbap:** Bahai inancına mensup olan insanların birbirlerine hitaben kullandıkları terim.

Bilim adamı Galileo yaşadığı dönemde hâkim olan yanlış fikirleri reddettiği için 1616 yılında tutuklanmış ve hayatının sonuna kadar tard ve sürgün edilmiştir. (Yüce Adalet Evi:6)

Diğer bir örnekte ise;

1930'lu yıllarda Mısır'da yaşayan Müslümanlardan bir kısmının Bahai inancına tabii olmaları üzerine Mısır mahkemeleri ve Mısır Başmüftüsü bu insanların küfre saparak lanetlendiklerine hükmederek, onları İslamiyet'ten tard etmiştir. (Şevki Efendi, 1995: 388-389)

Tardı Gerektiren Suçlar ve Cezanın Verilmesi

Bahailere göre tardı gerektiren hallerden başlıcaları şunlardır: Siyasi faaliyetlerde bulunmak; medeni kuralları ihlal etmek; alkollü içki veya uyuşturucu madde kullanmak, ikram etmek veya satmak (Bu kişiye ceza verilmeden önce ilk olarak öğüt verilir ve şayet aynı hatayı yapmayacağına dair söz alınırsa herhangi bir cezai uygulamaya gidilmez. Fakat suçun tekrarlanması durumunda kişiye uyarı yapılır ve yine devam ederse tard cezası uygulanır); Bahai evlilik yasalarını ihlal etmek ve ahlaka aykırı davranmak. Burada bahsedilen suçları işleyen bir Bahai'nin bağlı bulunduğu mahfilden üyeliği düşürülerek Bahailikten tard edilir (Sezgin:55-56).

Kişi yukarıda bahsi geçen ihlallerden biri veya birkaçını bilmeden ve kasıt olmaksızın yapmış ise önce yaptığı yanlıştan dolayı uyarılır ve diğer ahbaplar tarafından eğitilir. Fakat suç olduğunu bilerek kasıtlı ve bilinçli olarak yapmış ise sırasıyla şu işlemler gerçekleştirilir: Sıkıntı yaratan durum şahsa bildirilir ve ondan yasalara riayet etmesi istenir. Şayet davranışında bir değişiklik olmaz ise karşılaşacağı sonuç hakkında ona bilgi verilir. Buna rağmen ihlal devam ederse bu durum Mahalli Mahfil tarafından tard önerisi ile Milli Ruhani Mahfile iletilir. Milli Mahfil de gerekli araştırmaları yaptıktan sonra gerek görür ise tard cezasını onaylar (Sezgin:55-56; Şevki Efendi, 1995:350; Özşuca, 1984:63-64).

Şayet Adalet Evi[4]'nin üyelerinden biri Misakı[5] bozma suçu işlerse, konu Tanrı Emrinin Elleri[6] tarafından araştırılır. Misakı bozan kişi, Adalet Evi'nin onayına bağlı olarak Tanrı Emrinin Ellerinin kararı ile tard edilir. Emrin Ellerinin kararı, Bahai dünyasına Yüce Adalet Evi tarafından ilan edilir (Yüce Adalet Evi'nin "Tard Etme Yetkisi" hakkında Milli Ruhani Mahfillere gönderdiği 9 Mart 1965 tarihli mesajı).

Tard Cezasının Kaldırılması

Tard cezasını aldıktan sonra pişmanlık duyup kendisine verilen cezadan kurtulmak isteyen kimse öncelikle ikamet ettiği yerdeki Mahalli Mahfil aracılığıyla Milli Mahfile başvurur. Burada durumu görüşüldükten sonra hatasını anladığına ve aynı kusuru yeniden yapmayacağına kanaat getirilirse verilen tard cezasının affedilmesi için Yüce Adalet Evi'ne başvuru yapılır. Yüce Adalet Evi üyeleri tarafından bu istek görüşülerek karara bağlanır. Görevlendirilen Emrin Ellerinden biri tarafından sonuç şahsa bildirilir. Karar olumlu ise kişi yeniden Emre tabii olur ve eskiden sahip olduğu tüm hakları yeniden elde eder. Şayet karar olumsuz ise tard cezasının uygulanmasına devam edilir.

Tard Cezasının Uygulanmasına Dair Tarihsel Süreçteki Örnekler

19. yüzyılın ortalarında başlayan Bahai tarihinin ilk günlerinden beri tard cezası uygulanmıştır. Bu cezayı ilk uygulayan kimse Bahailiğin ana karakteri olan Bahaullah olmuştur. Bahaullah Mirza Hüseyin Ali kendisine muhalif olan isimleri Baha ehline ve inancına zarar verdikleri gerekçesiyle tard etmiştir. Bahaullah'ın İktidarat ve Selman Levihleri gibi bazı levihlerinde de belirttiği üzere; "Settar sıfatıyla hilekâr insanların hatalarını ve eksiklerini örtmesine rağmen Tanrı'nın emrine zarar vereceklerini anladığı için kardeşi Subhi Ezel Mirza Yahya, Seyyid Muhammed, Ahmed Kaşani ve Cemal Burujirdi gibi yıllarca yanında yer almış olan birkaç kişiyi daha Baha ehlinden kovmuş" yani cemaatinden tard etmiştir (Şevki Efendi, 1995:174; Taherzadeh, 1998:135,182-183,187,284; Kuçani, 1999:24).

Türkiye'de yaşayan Bahailer arasında ise Tard cezası uygulananların sayısı çok azdır. Bunlara dair belki de en dikkat çekici örnek 1890'lı yılların sonlarında Musul'dan Türkiye'ye göç eden ve İskenderun'a yerleşen bir aile ile ilgili olanıdır. Bu ailenin zaman içerisinde maddi durumundaki gelişmeyle orantılı olarak saygınlığı da giderek artar. Hatta aile fertlerinden birisi İran'ın Türkiye Fahri

[4] **Adalet Evi:** Günümüzde Bahailerin yönetim merkezi.
[5] **Misak:** Bahailerin Emrin gereklerine uyacaklarına dair vermiş oldukları ahit.
[6] **Tanrı Emrinin Elleri:** Bahai yönetim düzeninde üst düzey yetkililer.

Başkonsolosluğu görevine getirilir ve bizzat Şevki Efendi tarafından verilen talimatla bu siyasi görevinden derhal ayrılması istenir. Aile bu göreve devam edeceklerini bildirince Şevki Efendi tüm aileyi tard eder ve diğer Bahailerin bunlarla görüşmesini yasaklar. İlginç olansa oradaki diğer Bahailer bu aileyle olan irtibatlarını açık talimata rağmen sürdürmeye devam ederler. Ortaya çıkan bu yeni ve oldukça can sıkıcı durum karşısında Şevki Efendi çözüm olarak İskenderun'daki Bahailerin sırf bu aile olan irtibatlarını kesmeleri için başka illere göç etmeleri talimatını verir. Ardından da hem durumu kontrol etmek hem de oradaki Bahaileri taşınmaya ikna etmek için İran Milli Mahfili 1951 yılında iki üyesini İskenderun'a gönderir. Bu olaydan on beş yıl sonra 1966'da Tard cezasının affedilmesi için aile Yüce Adalet Evi'ne başvurarak bağışlanma talep eder. Bu isteğin gereğinin yapılması ve konunun incelenmesi için görevlendirilen Emrin Eli tarafından hazırlanan rapor neticesinde 1966 yılında Tard edilen ailenin affedilmesine karar verilir ve bu neticeyi aileye bildirmesi için Türkiye Milli Mahfilinin yöneticileri görevlendirilir (Özşuca, 1997:126-129).

Ülkemizdeki tard olaylarına dair diğer bir örnek de 1980 yılında Antakya Serinyol Mahfili üyelerinden birisinin siyasetle uğraştığı için Bahai dini ile ilişkisinin kesilmesidir. Bu kişi Tard talebiyle Milli Mahfil'e sevk edilmiş ve orada da bu teklif onaylanarak o kişi tard edilmiştir (Özşuca, 1997:229).

DÜŞKÜNLÜK İLE TARD'IN MUKAYESESİ

Her iki inanç biçimi de İslami referanslı olup zaman içerisinde Şia'dan farklılaşarak, Alevilik İslam'ın bir yorum şekline, Bahailik ise yeni dini harekete (mensuplarınca müstakil dine) dönüşmüştür.

Her iki cezai yaptırımın ilk uygulamaları, bu inanç sistemlerinin tarihsel süreçteki ilk günlerine kadar gitmektedir. Düşkünlük için Hz. Muhammed, tard içinse Bahaullah dönemlerine kadar uzanan somut örnekler vardır.

Her iki ceza sistemi de yazılı kurallardan ziyade sözlü kurallara dayandırılmaktadır.

Her ikisinde de amaç, -Alevilikte "Yol", Bahailikte ise "Emir" adı verilen- inancın öğretilerinin düzgün işlemesi ve sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Ceza sisteminin karar vericisi ya da belirleyicisi düşkünlükte dede, tard'da ise mahfilleridir. Suçun büyük olması durumunda Alevilikte Erzincan'daki Hıdır Abdal Sultan Ocağı, Bahailikte ise Hayfa (İsrail)'daki Yüce Adalet Evi üst karar merci olarak hükmü vermektedirler. Bu kişi ya da kurumlar cezayı vermeden önce suçlanan kişiyi dinleyip ona savunma hakkı veririler ve ardından diğer yetkili şahıslarla istişare ederek son kararı açıklarlar.

Her ikisinde de cezalandırılan kimseye özel bir ad verilmektedir. Aleviler düşkün ilan edilen kimseye "yolsuz", Bahailer ise tard edilen kimseye "matrud" demektedirler.

Suçun türüne göre, düşkünlük sürekli ve geçici olarak ikiye ayrılmakta iken tard'da özel bir isimlendirmeye gidilmemiş olmasına rağmen uygulamada böylesi bir ayrım görülmektedir.

Her iki inanç sisteminde de temel inanç ilkelerini inkâr, inancın temel şahsiyetlerine ve otoritelerine saygısızlık, ahlaki kuralların kasıtlı ve sürekli şekilde ihlali cezayı gerektirmektedir. Bunlara ek olarak Bahailikte siyasetle uğraşanlarda tard edilirler.

Düşkünlükte cezanın uygulanış şekli, kişiyle her türlü beşeri ve sosyal münasebetlerin kesilmesi şeklinde suçluyu toplumdan dışlamak iken Tard'da cezalandırma şekli, kişinin elinden emir ile ilgili seçme ve seçilme haklarını alıp onu Bahai toplumundan dışlamaktır.

Her ikisinde ceza bireysel olabildiği gibi suçun türüne göre kolektifte olabilir. Suça müdahil olmaları durumda ailelerde cezalandırılırlar. Alevilikte buna ek olarak –uyarı ve muhafaza- görevini tam olarak yerine getirmediği için suçlanan kimsenin musahibi de cezalandırılır.

Her ikisinde de kişi yaptığı hatadan pişman olur ve hatasından dönerse dini otoritelerin onayı ile cezası kaldırılabilir.

SONUÇ

Şia kökenli iki inanç sisteminde yer alan düşkünlük ve tard anlayışları ilk bakışta Hıristiyanlıktaki "Aforoz" uygulamasına benzetilebilmekte hatta ondan kaynaklandığı düşünülebilmektedir. Kişiyi birtakım haklardan mahrum etmesi bakımından benzerlik arz etmekle birlikte yapısal olarak aralarında bariz farklar vardır. Aforoz ile belirli suçları işleyen bir Hristiyan, dinî otorite tarafından cemaatten tamamen uzaklaştırılır iken, düşkünlük ve tard ile kişi hem toplumdan tecrit edilmekte

hem de her türlü sosyal haklardan mahrum bırakılmaktadır. Ayrıca aforoz cezasının dönüşü olmamasına rağmen, düşkünlük ve tard'da yetkili kişi veya kurum tarafından verilen ceza bir nevi yaptırım olup, kişinin pişmanlık duyması neticesinde yeniden geri dönme ve topluma uyum sağlama imkânı vardır.

Gerek Aleviler gerekse Bahailer kendi öz yapılarını muhafaza etmek, mensuplarının huzur ve düzenini temin etmek, kendi toplumsal birlik ve beraberliklerini koruyabilmek için birtakım kuralları geliştirmişleridir. Ortaya koydukları bu kurallar mensubu oldukları toplumların resmi yasalarına ek olarak sahip olunan inanç esasları ve kültürlerine göre şekillendirdikleri örfi esaslardır. Alevilikteki "düşkünlük" anlayışı ile Bahailikteki "tard" anlayışını incelediğimizde bu kuralların müntesibi olunan inanç sistemi içerisinde bir nevi otokontrol işlevi gördüğü açıktır.

Alevlikte "Yol"u, Bahailikte ise "Emri" terk eden ya da kasıtlı şekilde aykırı davranış sergileyen kimseler "düşkünlük" veya "tard" ile cezalandırılarak toplumdan soyutlanmaktadır. Bu ceza sistemi ile kendisiyle baş başa kişinin hatasının farkına vararak nefsini terbiye etmesi ve toplumda ortaya çıkabilecek huzursuzlukları minimize etme gayesi güdülmektedir.

Tarihsel süreçte her iki ceza sistemine dair birçok örnek uygulamaya rastlanılmaktadır. Suçun önlenmesi ya da suçlunun cezalandırılmasında son çare olan başvurulan düşkünlük ve tard cezaları bu inançların ilk gününden beri tatbik edilmişlerdir. Fakat Alevilikteki düşkünlükle karşılaştırdığımızda Bahai toplumunda tard olayının daha az sayıda gerçekleştirildiği söylenebilir. Bunun sebebi de Aleviliğe göre Bahai tarihinin daha kısa geçmişe ve daha az nüfusa sahip olmasıdır.

KAYNAKÇA

Abdulbaha (1997). Abdulbaha'nın Yazılarından Seçmeler (M. Mecidi, çev.). İstanbul: Kazancı Matbaacılık.

Baha Sait Bey (2000). İ. Görkem (Yay. Haz.). Türkiye'de Alevî Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bender, C. (2003). On İki İmam ve Alevilik. İstanbul: Berfin Yayınları.

Coşkun, N. Ç. (2014). Anadolu Alevilerinde Cemler ve Bu Cemlerin Sosyokültürel Hayattaki İşlevleri. Folklor/ Edebiyat. C 20. S 78/ 2, 17-18.

Er, P. (1998). Geleneksel Anadolu Aleviliği. Ankara: Ervak Yayınları.

Eröz, M. (1997). Türkiye'de Alevîlik-Bektâşîlik. İstanbul: Otağ Matbaacılık.

Ersal, M. (2007). Alevî-Bektaşî İnanç Sisteminde Hukuka Örnek: Veli Baba Sultan Ocağı Ahitnâmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. C 4. S 1, 14-16.

İpek, Yasin vd. (2017). Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik. İstanbul: Ekim Yayınları.

Kıyak, A. (2017). Anadolu Aleviliğindeki Düşkünlük Cezasının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. S 6/ 4, 2850-2852.

Korkmaz, E. (2003). Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü. İstanbul.

Kuçani, A. (1999). Aranan Gerçek. İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.

Noyan, B. (1995). Bektaşîlik Alevîlik Nedir. İstanbul.

Özbilgin, Z. (2011). Alevilikte Düşkünlük. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi. S 60, 412.

Özşuca, N. (1984). Bahai Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları. Bursa: Sebat Matbaası.

Özşuca, N. (1997). Türkiye'de Bahailer. Ankara: Yorum Matbaası.

Sezgin, İ. Bahai Yönetim Düzeni. İstanbul: Türkiye Bahai Enstitüsü.

Soyyer, Y. (2005). 19. Yüzyılda Bektaşilik. İzmir.

Şevki Efendi (1995). Bahai Dininin I. Yüzyılı. İstanbul: Baha Yayınları.

Taherzadeh, A. (1998). Hz. Bahaullah'ın Zuhuru (S. Güler, çev.). C 2. İstanbul: Kazancı Matbaacılık.

Türkiye Bahai Toplumu (2009). Bahai Münacatları (M. İnan, çev.). İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.

Üçer, C. (2018). Cemevi. Adet ve Erkânın İcra Edildiği Makam. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi. S 88, 66.

Yaman, A. (2009). Alevilikte Toplumsal Kontrol Kurumu. Düşkünlük. Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşî Kültürü. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yaman, A. (1998). Kızılbaş Alevilerinin Düşkün Ocağı. Hacı Bektaşi Veli Dergisi. S 8. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Yaman, M. (2011). Alevilik. İstanbul: Demos Yayınları.

Yiğit, İsmail, "Tebük Gazvesi", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2016.

Yörükân, Y Z. (1998). T. Yörükân (Yay. Haz.). Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yüce Adalet Evi. Bilim ve Din. İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.

Yüce Adalet Evi'nin "Tard Etme Yetkisi" hakkında Milli Ruhani Mahfillere gönderdiği 9 Mart 1965 tarihli mesajı.